

Ameliji Earhart i Hanni Reitsch, izuzetno hrabrim ženama, čiji su se uspjeh i postignuća ipak promatrali kroz prizmu spola (Amelia Earhart imala je nadimak Lady Lindy, po uzoru na Charlesa Lindbergha).

U zaključku autorica naglašava kako su figura leteće žene i njezina simbolika jednake u gotovo svim religijama, narodima i kulturama te ističe da nijedna skupina, religija i ideologija u ovoj knjizi nije neokaljana mizoginijom. Let je oduvijek predstavljao bijeg u slobodu, mogućnost odvajanja od zemlje i zbacivanje društvenih, vjerskih, kulturnih i političkih okova. U feminističkom su pristupu imanentne karakteristike letećih žena uvijek izražene iz patrijarhalne perspektive koja ih prilagođava trenutačnoj ideologiji i aspiracijama. Prema autorici, evolucija žena tijekom povijesti započela je bićima koja omogućavaju plodnost i donose smrt (kao i život), zatim su se prometnule u leteća božanstva (još uvijek jaka), a potom je njihova evolucija zaustavljena razvojem vojnih država, čija je odlika strog patrijarhalni sustav. Od toga trenutka njihova moć slabi i one bivaju ugroženima.

Ova je knjiga vrijedan dodatak historiji žena, koja je iznjedrila brojne radove u drugoj polovini 20. stoljeća i time učinila žene vidljivijima u povijesti. Nakon što je taj, prilično velik, dio posla odrađen, otvorila su se vrata budućoj nadgradnji i istraživanjima u okviru ženskih studija koja se bave spletom fenomena rodne različitosti i međudodosa spolova u raznim društveno-povijesnim okolnostima. Ovo djelo počiva na tim nasadima i pruža dobar uvid u navedenu problematiku pod zajedničkim nazivnikom letećih žena i stoga zbog velike količine objedinjenih faktografskih podataka predstavlja solidan temelj za buduća istraživanja u sferi kulturne historije.

Ivan Fremec

Dva zbornika radova o borbi protiv korupcije u hrvatskom srednjovjekovlju

Suzbijanje korupcije u Hrvatskoj u srednjem vijeku (ur. Nina Ožegović i Zorislav Antun Petrović), Zagreb: Institut za kulturu i etiku, 2014., 103 str.

Suzbijanje korupcije u Hrvatskoj u srednjem vijeku II (ur. Nina Ožegović i Zorislav Antun Petrović), Zagreb: Institut za kulturu i etiku, 2016., 141 str.

Hrvatska je historiografija odnedavno obogaćena drugim sveskom zbornika radova koji se bavi borbom protiv korupcije u hrvatskom srednjovjekovlju. Radi cjelovitosti prikaza, za uvod je neophodno reći riječ-dvije o prvom svesku objavljenom još 2014. godine. U njemu su obrađeni svi zakonski dokumenti koji se bave pitanjem suzbijanja korupcije i sprečavanjem sukoba interesa u hrvatskim i dalmatinskim jadranskim komunama. Navedena je knjiga podijeljena na četiri dijela (Uvodnik, Počeci, Kvarner i Dalmacija), unutar

kojih je raspoređeno 12 radova koji se bave svim komunalnim zakonicima nastalima od 13. do 16. stoljeća tako da se, pored njihovih osnovnih karakteristika, detaljno razrađuju pojedine odredbe o suzbijanju korupcije i sukoba interesa, uz izričito naglašavanje svijesti tadašnjih društava i nastojanja za sprečavanjem tih pojava. Autori navedenih radova jesu renomirani znanstvenici povijesnog i pravnog područja (Tomislav Galović, Željko Radić, Ozren Kosanović, Zrinka Nikolić Jakus, Zdenka Janeković Römer i Marta Dragičević Prtenjača). Knjiga započinje promišljanjima urednika Petrovića o važnosti racionalnog upravljanja imovinom u hrvatskom srednjovjekovnom društvu, nakon čega se prelazi na analizu dokumenata. Ona započinje Vinodolskim zakonikom kao najstarijim hrvatskim pravnim spomenikom, a potom se nastavlja statutima kvarnerskih gradova Senja, Rijeke, Kastva, Cresa, Osora i Vrbnika, zaključno sa statutima dalmatinskih gradova Zadra, Splita, Dubrovnika i Lastova. U svakom od dokumenata metodologija analize bazira se na diplomatskoj analizi unutarnjih i vanjskih karakteristika isprava, s time da se nešto veći naglasak stavlja na unutarnje karakteristike, s pomoću kojih se svaki od dokumenata tumači kao ogledalo tadašnjeg društva i njegovih napora da stvore funkcionalan pravni poredak u kojem svaki pojedinac ima jednaka prava i obaveze, neovisno o svojem statusu i podrijetlu.

Drugi svezak iz 2016., iako je po opsegu stranica nešto veći i nema podjele na tematske cjeline, karakterizira isti metodološki pristup kao u prethodnom svesku, što znači da se i ovdje provodi diplomatska analiza koja dokumente zatim smješta u širi povijesni kontekst društva u kojemu su nastali. U njemu je sveukupno obrađeno trinaest dokumenata, koji se isto tako bave pitanjem suzbijanja korupcije i sukoba interesa. Kao i u prvom svesku, i ovdje se počinje urednikovim Uvodnikom u kojemu urednik Petrović spominje velik interes javnosti za izdavanjem prve knjige kao razlog za izdavanje novog sveska, pri čemu su ciljevi bili prikazivanje korupcije kao uzroka raspada svakog društva i podsjećanje na usmjeravanje pozornosti tadašnjeg društva na suzbijanje korupcije te pronalazak sredstava za izvršenje spomenutog.

Nakon uvodnika slijedi članak Marte Dragičević „Brački statut“, iz kojega je jasno vidljivo kako su u bračkoj komuni postojali korupcija i sukob interesa te da su komunalne vlasti jasno koncipiranim odredbama dale do znanja kako se radi o potencijalnoj opasnosti za komunalno društvo koja se pod svaku cijenu treba suzbiti, odnosno svesti na minimum, ali najveći problem u tome predstavljalo je provođenje zakonitosti statutarnih odredbi po principu *nullum crimen sine lege, nulla poena sine lege* (‘nema zločina bez zakona, nema kazne bez zakona’), što je inače bilo karakteristično za sve hrvatsko-jadranske srednjovjekovne statute.

Slijedi članak Željka Radića „Trogirski statut“, u kojemu se spominje vremensko ograničenje kao učinkovito sredstvo sprečavanja zlouporabe komunalnih službi od strane njezinih izvršitelja, pod čime se podrazumijevalo i korupciju i sukob interesa. Rad Tomislava Galovića „Statutum communis Arbae – Statut rapske komune (iz 14. stoljeća)“ govori kako je Rapski statut poznao pojam korupcije u pravom smislu riječi te joj se djelomice posvećuje u petoj knjizi Statuta uz ostale odredbe vezane za procedure upravljanja komunom, pečačenje pisama i održavanje rapske katedrale. Na kraju autor napominje kako je dolazak mletačke vlasti na Rabu rasplamsao korupciju do tolikih razmjera da je niti jedna odredba Statuta više nije mogla suzbiti.

Članak Zdenke Janeković Römer „Suzbijanje korupcije i sukoba interesa – Zloupotreba službe u Hvarskom statutu“ donosi sankcije za kršenje statutarnih odredbi, među kojima

su postojale novčane globe, privremeni ili trajni gubitak prava na vršenje komunalnih službi. S druge strane, u Statutu se spominju nagrade pučanima koji bi prijavili zlouporabu komunalnih službi, a autorica zaključuje kako je cjelokupan Hvarski statut bio zaokupljen brigom za trima stvarima, a to su opstanak poretka komune, pravna sigurnost i komunalna dostojnost, te mu je cilj bio razdvajanje privatnih i javnih interesa. U prilogu Ozrena Kosanovića „Statut grada Poreča“ ne nailazi se na pitanje korupcije, ali zato postoji sukob interesa, o čemu možda najbolje svjedoče komunalni suci kojima Statut izričito zabranjuje da zastupaju stranke u sporovima kao odvjetnici. Kazne za zlouporabu službi bile su uglavnom novčane, a također su postojala vremenska ograničenja vlasti i ograničenja glede iznosa plaće. Glavni su nedostaci ovog Statuta nejasnoća nekih pravila, kao i pitanje praktičnog provođenja kazni za zločine koji nisu obuhvaćeni u statutarnom, mletačkom i običajnom pravu te razdvajanje javnog i privatnog interesa. Isti autor u članku „Statut Novigrada“ navodi specifičnu mjeru prevencije korupcije i sukoba interesa, a to je jednomjesečno čitanje službeniku dijela Statuta koji se odnosi na njegovu službu, što je trebalo služiti kao podsjetnik na način na koji bi je trebao vršiti, a ako bi nepažnjom prouzročio probleme, štetu je nadoknađivao vlastitim financijskim sredstvima.

U radu Tomislava Galovića „Šibenski statut: Volumen statutorum legum et reformationum civitatis Sibenici“ korupcija i sukob interesa ne spominju se doslovno, ali se u šestoj knjizi Statuta navodi nametanje vremenskog ograničenja vršitelja komunalnih službi, što se može protumačiti činjenicom da ni šibenska komuna nije bila pošteđena navedenih problema. U zaključku autor tvrdi kako je cjelokupna struktura šibenske komune nastala upravo zahvaljujući odredbama ovog Statuta

Idući je članak Ozrena Kosanovića, „Statut grada Pule“, u kojemu se također ne iznose odredbe Statuta izravno vezane za suzbijanje korupcije i sukoba interesa, ali se navodi zabrana izbora u izvršne dužnosti vijećnika koji nisu izabrani natpolovičnom većinom više od 25 vijećnika kao preventivna mjera. Da bi se spriječile nepravilnosti, prije izbora se javno čitalo pravila izbora i propise za službu u koju se bira, što je značilo da se učinjene protuzakonitosti nisu smjele opravdati nepoznavanjem Statuta.

U prilogu Dalibora Čepula „Sukob interesa i korupcija u Paškom statutu“, inače zasnovanom na radu istog autora „Pravna baština i društveno okruženje Paškog statuta“, kao mjere sprečavanja korupcije i sukoba interesa navode se: kratkoća mandata službenika, onemogućavanje i/ili ograničavanje izbora, izbor ždrijebom i brze izmjene na položajima te sankcije za kršenje statutarnih pravila. Ista pravila vrijede i za sudstvo. Na samome kraju spominje se sankcijska koncepcija Statuta, što je opravdano njegovom preventivnom funkcijom. U članku Ozrena Kosanovića „Statut grada Buzeta“ nalazi se primjer tjelesne kazne – ako notar krivotvori ispravu, za kaznu mu se odsijeca desna ruka. Što se tiče preostalih odredbi Statuta, problematika je ista kao i u slučaju Porečkog statuta – nejasnoća pojedinih odredbi i sličnost s ostalim istarskim gradovima.

Rad Željka Radića „Poljički statut“ donosi posebnost jer umjesto jadranskih komuna, autor obrađuje seljačku zajednicu od dvadeset sela, smještenu između Splita i Omiša, koja je po ustroju bila slična jadranskim komunama, ali je podjela vlasti u njoj bila razgranatija s obzirom na to da se radilo o zajednici sela. Kao i u prethodnom radu, i ovdje postoji tjelesna kazna za zlouporabu vlasti – sjecanje triju rebara – a navedena se kazna provodila nad sudskim izvršiteljima zvanim pristavi. Unatoč tome, poljičke su vlasti velik naglasak stavljale na dogovor i društvenu solidarnost kao prvi bastion protiv korupcije i sukoba interesa.

U članku Ozrena Kosanovića „Statut grada Bala“ autor ne nalazi razlike između ovog i ostalih istarskih statuta, osim da su službe vršitelja komunalnih vlasti trajale najviše 4 mjeseca. Posljednji članak istog autora, „Statut Vodnjana“, pak, spominje odsijecanje jezika za lažno svjedočenje na sudu, kao i za predlaganje lažljivog svjedoka na suđenjima za teške zločine, dok se u protivnom plaćala kazna od 25 libara. U zaključku se autor referira na izjavu Miroslava Bertoše da se statutarnim odredbama uistinu pokušalo uvesti red u istarske komune, ali je taj red teško usporediv s njegovim današnjim značenjem, što se također odnosi i na suzbijanje korupcije i sukoba interesa.

Razmatrajući duljinu ovog sveska, on uistinu daje više informacija o metodici rješavanja korupcije i sukoba interesa od prvoga. Unatoč tome, svakako treba uzeti u obzir i prvi svezak jer se u njemu analiziraju dokumenti koji su poslužili kao temelj za nastanak dokumenata obrađenih u ovom svesku. Korištena metodologija u potpunosti povezuje spomenute dokumente s kontekstima unutar kojih su nastali te time daje konačnu zaokruženu sliku razvoja hrvatskog pravnog sustava u jednom povijesnom razdoblju. Sveukupno, i prvi i drugi svezak predstavljaju sveobuhvatan i iscrpan izvor informacija, a rezultat su dugotrajnog interdisciplinarnog (pravnog i povijesnog) rada koji je spomenutu problematiku upotpunio i zaokružio te istovremeno donio novi doprinos istraživanju hrvatskog srednjovjekovlja te hrvatske pravne povijesti.

Sven Lončar

Ljudska perspektiva protomodernizacije

Ljudi 18. stoljeća na hrvatskom prostoru: od plemića i crkvenih dostojanstvenika do težaka i ribara (ur. Lovorka Čoralić, Ivana Horbec, Maja Katušić, Vedran Klaužer, Filip Novosel i Ruža Radoš), Zagreb: Hrvatski institut za povijest, 2016., 772 str.

Proces koji je dominantno obilježio osamnaesto stoljeće u Europi bez sumnje je onaj izgradnje protomoderne države. To vrijedi i za hrvatski prostor, unatoč golemim razlikama između njegovih dijelova. Dok se na Zapadu pojava i razvoj monopola središnje vlasti na nasilje – ali i intenzivnija briga te vlasti za zdravlje, sigurnost i dobrobit stanovništva te s tim povezan ekonomski razvoj – može pratiti od 16. stoljeća,¹ fenomen apsolutizma se na perifernim dijelovima kontinenta, u koje u ranom novom vijeku spadaju svi dijelovi današnje Hrvatske, u punom smislu pojavio znatno kasnije, obično tek polovinom 18. stoljeća. Na sjeveru hrvatskog prostora, na područjima pod vlašću Habsburgovaca, protomodernizacija se obično veže uz osobnu inicijativu dvoje vladara, Marije Terezije (1740. – 1780.) te njezina sina i nasljednika Josipa II. (1780. – 1790.). U europskom kontekstu, reforme ovog drugog spadaju među najintenzivnije prosvjetiteljske i apsolutističke zahvate ovog stoljeća. No, čak i

¹ Perry ANDERSON, *Lineages of the Absolutist State*, London – New York: Verso, 2013.

FILOZOFSKI FAKULTET SVEUČILIŠTA U ZAGREBU

ZAVOD ZA HRVATSKU POVIJEST
INSTITUTE OF CROATIAN HISTORY
INSTITUT FÜR KROATISCHE GESCHICHTE

RADOVI

50

BROJ 2

ZAVOD ZA HRVATSKU POVIJEST
FILOZOFSKOGA FAKULTETA SVEUČILIŠTA U ZAGREBU

The logo for FF press, featuring the letters 'FF' in a stylized font with a horizontal line through them, followed by the word 'press' in a lowercase, sans-serif font.

ZAGREB 2018.

RADOVI ZAVODA ZA HRVATSKU POVIJEST
FILOZOFSKOGA FAKULTETA SVEUČILIŠTA U ZAGREBU

Knjiga 50, broj 2

Izdavač / Publisher

Zavod za hrvatsku povijest
Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Zagrebu
FF-press

Za izdavača / For Publisher

Vesna Vlahović Štetić

Glavni urednik / Editor-in-Chief

Hrvoje Gračanin

Izvršni urednik / Executive Editor

Nikola Anušić

Uredništvo / Editorial Board

Bruna Kuntić-Makvić (stara povijest/ancient history), Zrinka Nikolić Jakus (srednji vijek/
medieval history), Hrvoje Petrić (rani novi vijek/early modern history), Željko Holjevac
(moderna povijest/modern history), Tvrtko Jakovina (suvremena povijest/contemporary history),
Silvija Pisk (mikrohistorija i zavičajna povijest/microhistory and local history),
Zrinka Blažević (teorija i metodologija povijesti/theory and methodology of history)

Međunarodno uredničko vijeće / International Editorial Council

Denis Alimov (Sankt Peterburg), Živko Andrijašević (Nikšić), Csaba Békés (Budapest), Rajko
Bratož (Ljubljana), Snježana Buzov (Columbus, Ohio), Svetlozar Eldarov (Sofija), Toni Filiposki
(Skopje), Aleksandar Fotić (Beograd), Vladan Gavrilović (Novi Sad), Alojz Ivanišević (Wien),
Egidio Ivetić (Padova), Husnija Kamberović (Sarajevo), Karl Kaser (Graz),
Irina Ognyanova (Sofija), Géza Pálffy (Budapest), Ioan-Aurel Pop (Cluj),
Nade Proeva (Skopje), Alexios Savvides (Kalamata), Vlada Stanković (Beograd),
Ludwig Steindorff (Kiel), Peter Štih (Ljubljana)

Izvršni urednik za tuzemnu i inozemnu razmjenu /

Executive Editor for Publications Exchange

Martin Previšić

Tajnik uredništva / Editorial Board Assistant

Dejan Zadro

Adresa uredništva/Editorial Board address

Zavod za hrvatsku povijest, Filozofski fakultet Zagreb,
Ivana Lučića 3, HR-10 000, Zagreb
Tel. ++385 (0)1 6120 150, 6120 158, faks ++385 (0)1 6156 879

Časopis izlazi jedanput godišnje / The Journal is published once a year

Časopis je u digitalnom obliku dostupan na / The Journal in digital form is accessible at
Portal znanstvenih časopisa Republike Hrvatske „Hrčak“
<http://hrcak.srce.hr/radovi-zhp>

Financijska potpora za tisak časopisa / The Journal is published with the support by
Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa Republike Hrvatske

Časopis je indeksiran u sljedećim bazama / The Journal is indexed in the following databases:
Directory of Open Access Journals, EBSCO, SCOPUS, ERIH PLUS, Emerging Sources Citation
Index - Web of Science

Naslovna stranica / Title page by
Iva Mandić

Grafičko oblikovanje i računalni slog / Graphic design and layout
Marko Maraković

Lektura / Language editors
Samanta Paronić (hrvatski / Croatian)
Dražen Nemet (engleski / English)

Tisak / Printed by
Tiskara Zelina, Sv. Ivan Zelina

Naklada / Issued
200 primjeraka / 200 copies

*Časopis je u digitalnom obliku dostupan na Portalu znanstvenih časopisa
Republike Hrvatske „Hrčak“ <http://hrcak.srce.hr/radovi-zhp>*

*The Journal is accessible in digital form at the Hrcak - Portal of scientific
journals of Croatia <http://hrcak.srce.hr/radovi-zhp>*